

turer med olika funktion och livslängd. Bakgrunden finns i 1950- och 60-talens snabbt ökande behov av byggnader för offentlig administration. Medan denna tidigare inrymts i 1800-talens institutionsbyggnader, innebar efterkrigstidens politiska utveckling att de inte längre förslog.

Man fann att moderna kontorshus måste tåla ständiga förändringar. Dels organiserades kontorsarbetet allt mindre statiskt, dels tog den tekniska utvecklingen fart och systemen för kommunikation, klimat med mera, förändras i allt hastigare takt. Det var en fördel om man vid sådana förändringar inte behövde riva stora delar av en byggnad. Lösningen blev att skilja byggnadens delar från varandra och ordna dem hierarkiskt utifrån deras beständighet. Stommen, den bärande strukturen, har den längsta livslängden. Den gjordes generell och tillåtande och med sådana mått att planlösningen kunde växla. Mellanväggarna byggdes av lätta material eller som flyttbara fabriksstillverkade enheter. Installationerna skulle ligga åtkomliga och utbytbara. Det framsynta i en sådan byggmetod är uppenbar och betraktas nu som självklar, men under den period då detta var nytt innebar det en tydlig förskjutning av arkitekturens fokus från rum till struktur.

Det är intressant att jämföra kvarteret Tigerns två äldre byggnader med den nyare. I den hundra år äldre 1800-talsbyggnaden i hörnet Fredsgatan/Drottninggatan är det den representativa fasaden som varit arkitektens främsta uppgift. Rummen däremot är gestaltade utan stor möda men de får karaktär och individualitet av fasadens indelning. I sekelskiftesbyggnaden är det just de enskilda rummen som gör arkitekturen. Entréplanets offentliga delar är formade till egna helheter med ribbvalv, dekorerade glasövertäckningar och kraftiga sniderier.

I delen från 1982 är det strukturen som är huvudsaken, inte det enskilda rummet. När mellanväggar och kanalisation skalats bort framträder våningsplanen som öppna, fria ytor. ■

*Vanja Knocke, arkitekt SAR;
Wingårdhs Arkitektkontor AB
Roland Persson, projektledare;
Statens fastighetsverk*



Norrlandsbankens entréhall 1904. Till vänster bakom gallergrinden är ingången till bankhallen.

KV. TIGERN

Den tiger som inte längre finns

Vid middagstid lördagen den 8 juni 1751 kom elden lös i färgeriet Blå Handen vid Mäster Samuels gränd i Klara och i den starka blåsten spred sig branden med våldsamt fart över den täta bebyggelsen, och snart stod ett område från Norrström till Apelbergsgatan, som i öster begränsades av Drottninggatan och i väster av Klara sjö, i lågor. Till slut antändes också Klara kyrka som brändes ur.

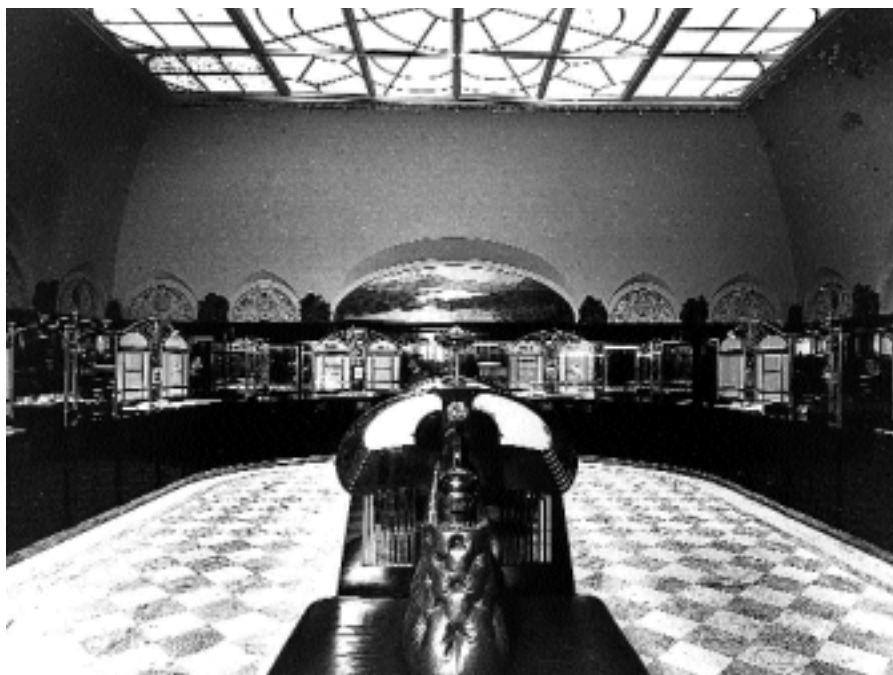
Elden spred sig i den orkanartade stormen också till Söder och Ladugårdslandet. Till ackompanjemang av kyrkklockornas oavbrutna klämtande kämpade brandmanskapet, med bristfälliga redskap, ända till söndagsmorgonen mot den rasande elden som inte skonade något i sin väg. Att trakten fortfarande hade lantliga inslag avslöjas av att assessorn i Bergskollegium, Daniel Tilas, förutom gård, bohag och värdefulla vetenskapliga samlingar för-

lorade tio höns, fem ankor, två får och tvenne gödda årsgamla galtar i branden. När branden till slut gav med sig låg stora delar av Klara församling, däribland kvarteret Tigern, i aska.

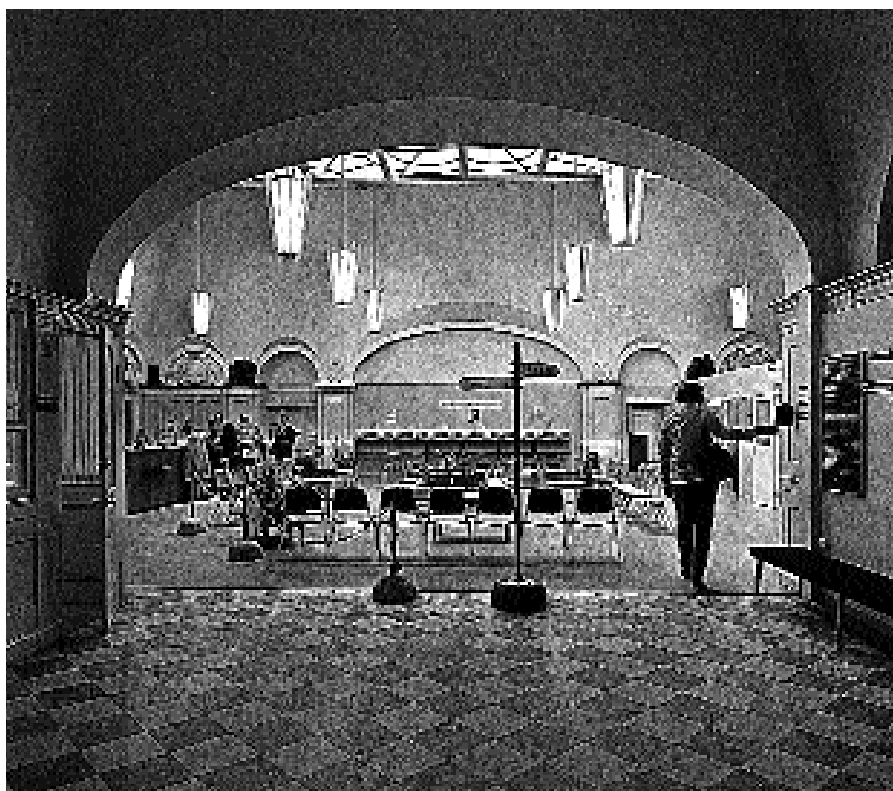
Kvarteret Tigerns historia

Kvarteret bebyggdes under 1600-talet. Det härjades av Klarabranden, men en del av husen gick åter att sätta i stånd. Drottninggatan var redan från början tänkt som en paradgata och under 1830- och 40-talen utvecklades den till en betydande affärsgata och stadens förnämsta promenadstråk, som i dagligt tal kallades Snobbrännan.

Kvarteret Tigern är ett av de kvarter som ingick i 1630-talens nya stadsplan för Norrmalm och i likhet med sina grannar, till exempel Loen och Björnen, fick det namn efter vilda djur. Av den äldre kvartersbebyggelsen återstår i dag bara två hus, nämligen Norr-



Den stora expeditionshallen i Norrlandsbankens hus var uppförd på gården och hade entré från Fredsgatan. Den stora målningen i fonden föreställer Stora Lulevatten och utfördes av Nils Asplund. Foto från 1904



Norrlandsbankens expeditionshall 1971 då den användes av länsstyrelsens passbyrå.

landsbanken i hörnet av Akademi-
gränd och Fredsgatan samt Nordstjer-
nans hus vid Drottninggatan och
Fredsgatan.

Ett norrländskt penningpalats

I början av 1900-talet köpte Bankaktie-
bolaget Stockholm-Öfre Norrland fas-

tigheterna Tigern 4, 5 och 6. Banken
rev de gamla husen på Tigern 4 och 5
och åren 1902–04 byggdes ett nytt
bankpalats på platsen efter ritningar av
Ernst Stenhammar (1859–1927), bror
till kompositören Wilhelm Stenham-
mar. Bland Stenhammars övriga arbe-
ten märks Grand Hotel Royal på Bla-
sieholmen, Centralpalatset vid Tegel-

backen och Nordiska handelsbanken
vid Malm Morgsgatan.

Det nya bankpalatset uppfördes i
fyra våningar med källare och takvå-
ning. På bottenvåningen fanns kontor,
velocipedstall och en stor glastäckt
bankhall med inredning i mahogny,
och i fonden en målning av Nils Asp-
lund, föreställande Stora Lulevattnet.
Bankhallen nåddes via den ännu beva-
rade eleganta vestibulen och en glas-
täckt förhall som också finns kvar. Vå-
ningarna en och två trappor upp in-
rymde kontor, styrelserum och en
vaktmästarbostad. De översta våning-
arna innehöll bostäder, och i källaren
fanns bland annat det stora bankvalvet
och personalens lunchrum. Husets fa-
sader kläddes med kalksten från Ka-
pellshamn på Gotland och bottenvå-
ningens fönster var ursprungligen
mindre än nu och skyddade av smides-
galler.

Banken ombildades 1911 till Norr-
landsbanken och 1917 övertogs den av
Stockholms Handelsbank, nuvarande
Svenska Handelsbanken, som under
ett antal år använde huset för sin pro-
vinscentral tills det övertogs av Gumæ-
lius Annonsbyrå 1927. Gumælius läm-
nade Fredsgatan på 1960-talet och då
användes huset bland andra av länssty-
relsen, som hade sin passbyrå i den
gamla bankhallen på bottenvåningen,
som tyvärr fick skatta åt förgängelsen
vid ombyggnaden på 1970-talet.

Nordstjernans hus

Lifförsäkringsaktiebolaget Nordstjer-
nan grundades 1871, och 1874 lät man
bygga huset i hörnet Drottninggatan/
Fredsgatan efter ritningar av brö-
derna Axel och Hjalmar Kumlien.

Ursprungligen hade Nordstjernans
hus endast fem fönsteraxlar mot Drott-
ninggatan, och det var bara en del som
användes till försäkringsbolagets kon-
tor, medan resten innehöll bostäder för
uthyrning. Huset förlängdes 1904–06
mot Drottninggatan, och 1917–19 gjor-
des en större ombyggnad, då bland an-
nat en bankhall uppfördes på gården.
Ett annat resultat av ombyggnaden var
att «Samtliga lokaler äro försedda med
tidsenliga luftväxlings-, värme- och be-
lysningsanordningar.» Bottenvåningen
fick en ansiktslyftning på 1930-talet ef-
ter ritningar av Ivar Tengbom.



Kvarteret Tigern sett från hörnet Jakobsgatan/Drottninggatan 1971. Huset närmast till vänster uppfördes vid mitten av 1600-talet. Det skadades i Klarabranden 1751 men kunde repareras. På 1910-talet byggdes det om till kontorshus för Gotlands Bank. Huset revs 1978.

Försvunna hus

I hörnet av Drottninggatan och Jakobsgatan låg fram till 1978 ett hus som uppfördes omkring 1652 av Gustaf Stenbock och istandsattes efter Klarabranden. Det övertogs omkring 1910 av Aktiebolaget Gotlands Bank, som radikalt lät bygga om det gamla huset till kon-

tor och uppförde en överglasad bankhall på gården. Exteriören omgestaltades i jugendstil. Till fastigheten hörde också ett hus mot Jakobsgatan som hade byggts i mitten av 1800-talet.

Sedan banken lämnat huset på 1950-talet inrymde de gamla banklokalerna Postens filateliavdelning, där man ännu under 1960-talet kunde köpa post-

friska ettöres frimärken i 100-kartor.

Hörnhuset Jakobsgatan/Akademi-gränd var byggt 1803-04 och tillhörde Norrlandsbankens fastighet. Huset revs i slutet av 1970-talet för att lämna plats för den nya departementsbyggnaden. ■

Staffan Nilsson;
fil.dr, byggnadsantikvarie